

Recenzie de carte

GÂNDIRE RAPIDĂ, GÂNDIRE LENTĂ**Daniel Kahneman**

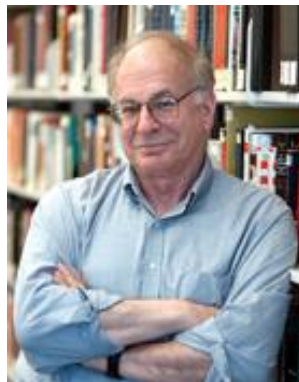
Autorii recenziei

Ion STANCU și Adrian MITROI

*Academia de Studii Economice din București și
Institutul de Studii Financiare*

Originile ideilor centrale ale acestei capodopere a gândirii și acțiunii umane se datorează prieteniei unice, întru știință și umanism, lui Daniel Kahneman cu Amos Tversky și a pornit de la o conferință academică ce avea să răspundă la întrebarea: sunt oamenii buni statisticieni intuitivi?

Răspunsul lui Amos a fost inițial „cu unele rezerve, da”. Din dezbaterile științifice ulterioare a rezultat că răspunsul intuitiv mai

aproape de realitate este „mai degrabă, nu”. Încrederea în rezultatele statistice observate pe eșantioane prea mici poate duce la o concluzie simplistă, tendențioasă, părtinitoare, sau incompletă. Constatarea este că și specialiștii experți exagerează în mare măsură probabilitatea ca rezultatele lor științifice originale să se repete cu succes chiar și pe un eșantion restrâns. Nici măcar statisticienii profesioniști nu se dovedesc a fi foarte buni statisticieni intuitivi”.

Astfel de bias-uri¹ (tendențe și erori cognitive) ale gândirii intuitive se regăsesc în multe situații decizionale de atribuire de probabilități mai mari unor evenimente mai puțin probabile: prezicerea viitorului în baza unor modele raționale, evaluarea ipotezelor simplificatoare ale modelului, estimarea frecvențelor de apariție a evenimentelor, de regulă simplificator, conform distribuției normale. Suntem cel mai adesea tentați să evaluăm importanța unei probleme în funcție de informațiile disponibile în memoria imediată și ingerate, sugerate manipulativ de către mass-media. Recentul caz ultramediatizat al fetelor dispărute din Caracal preocupă gândirea socială mult mai mult decât subiectul despre nivelul educației din România sau cel despre dotarea din spitale (pentru că dispunem de informații insuficiente în memorie pentru cele din urmă).

Alegerea de a investi în titluri financiare este una dificilă. Dacă investitorul este mai experimentat în practica bursieră va avea de cele mai multe ori intuiția de a face o alegere corectă (poate fi și cu puțin noroc). Investitorul mai puțin familiarizat va simplifica alegerea de investire pe baza informațiilor disponibile în memorie privitoare, spre exemplu, la aspectul produselor pe care le livrează emitentul sau la satisfacția serviciilor prestate de emitent (și nu pe bază de analiză financiară). După Kahneman, primul investitor apelează la Sistemul 2, ce de gândire lentă, mai greoaie și care cere efort de gândire. Alegerea lui se bazează pe euristică afectivă, emoțională, ghidată, mai degrabă, de sentimente și emoții decât de concluziile unei analize raționale. Investitorul al doilea apelează la Sistemul 1, gândirea rapidă, euristică, asociativă, furnizată automat de memorie și de activitățile mentale cognitive. Gândirea rapidă include, de asemenea, și gândirea intuitivă, expertă, a specialiștilor familiarizați cu fenomenul asupra căruia iau o decizie mai informată. Sistemul 1 este mai influent decizional decât am crede noi și stă la baza celor mai multe alegeri și evaluări.

Cartea este structurată în cinci părți:

Partea întâi – **Două sisteme** – prezintă elementele de bază ale judecății evaluative și ale deciziei; distincția dintre operațiunile automate, asociative, metaforice, volitive ale Sistemului 1 (gândire rapidă) și operațiunile controlate, deliberate, raționale ale Sistemului 2 (gândire lentă);

Partea a doua – **Euristici și bias-uri** – răspunde la întrebările: (1) de ce este dificil să gândim statistic, la multe lucruri deodată? și (2) de ce este mai ușor să gândim asociativ, metaforic, causal? Statistica cere efort și rațiune în timp ce Sistemul 1 decide intuitiv, automat;

Partea a treia – **Încrederea de sine excesivă** – descrie auto încrederea excesivă în ceea ce credem că știm și aparenta noastră incapacitate de ne a admite propria

---

¹ « Bias » s-ar traduce din engleză, mai degrabă, prin termenii emoționali, de “tendențiozitate”, “părtinire” sau de ”idee preconcepută” (nu de « idee biasată ») decât prin conceptul rațional de “prejudecată”.

ignoranță și incertitudine a lumii în care trăim. Supraestimăm gradul în care înțeleg lumea și subestimăm rolul șansei în derularea evenimentelor;²

Partea a patra – **Alegeri** – pune la îndoială ipoteza de raționalitate din teoria economică clasică, cu ipoteze simplificatoare și cu tendința de a trata problemele în mod izolat, analize predispușe efectelor de încadrare. Pentru aceasta Amos și Daniel estimează conceptele-cheie ale teoriei estimării șanselor în luarea deciziei și ale efectelor de încadrare decizională;

Partea a cincea – **Două euri** – explică pentru prima dată distincția dintre durerea resimțită de eul experiențial (mai mare) și plăcerea resimțită de eul evocator (mai mică, pentru aceeași durată sau de aceeași intensitate). Este ilustrarea din celebra curbă Kahneman – Tversky a utilității în care pierderea experiențială a 100 unități monetare este de circa 2,25 ori mai dureroasă (și mai surprinzătoare pentru memorie) decât bucuria evocatoare a câștigării aceleiași sume de 100 unități (și dezirabilă pentru orice individ).

Cartea cuprinde, de asemenea, un capitol de concluzii ce explorează implicațiile a trei distincții identificate de cercetările autorului:

- eul experiențial versus eul evocator
- economia clasică versus economia comportamentală
- sistemul 1 automat versus sistemul 2 solicitant mental și cognitiv

Anexele sunt reproduceri a două articole scrise împreună cu Amos Tversky despre analiza judecății evaluative în condiții de incertitudine și, respectiv, teoria estimării șanselor și efectele de încadrare decizională.

Cartea explică, deci, cele două sisteme de gândire și de luare a deciziilor personale și colective;

- Sistemul 1 rapid și automat, intuitiv și emoțional;
- Sistemul 2 lent, rațional și solicitant.

Gândirea rapidă este intuitiv expertă dar și simplificatoare ca urmare a părtinirii, preconcepțiilor (bias-uri) cu influențe semnificative asupra gândurilor, comportamentelor și deciziilor noastre. Cunoașterea interacțiunii dintre cele două sisteme ne conduce spre mai bună evaluare a aversiunii față de pierdere, a supraîncrederii de sine, a calității previziunilor în procesul de luare a deciziilor corporatiste, bursiere, familiale și personale.

Kahneman face în această carte o afirmație care surprinde la prima vedere: *„directorii generali ai unei companii influențează performanța, dar efectele sunt mult mai mici decât o sugerează lectura presei economice. Firmele cu cel mai mare succes sunt conduse de directorul mai slab în 50% din cazuri. ... Pagubele cauzate de directorii generali excesiv de încrezători în ei înșiși cresc atunci când presa economică îi*

² A se vedea și binefacerile, până la un punct, ale dezordinii, volatilității, haosului și factorilor de stres, de a asigura anti fragilitatea, Taleb N., (2014), « Antifragil », Editura Curtea Veche, București, 2014

gratulează cu premii, conferindu-le statutul de celebrități; probele arată că premiile prestigioase acordate de presă directorilor generali îi costă pe acționari.”

„Această carte este un tur de forță al unui gigant intelectual; este lizibilă, deșteptă și profundă. ...”, Richard Thaler, Universitatea Chicago

„ ... Opera lui a remodelat psihologia socială, știința cognitivă, studiul rațiunii și al fericirii și economia comportamentală, domeniu la a cărui lansare a contribuit împreună cu colaboratorul său Amos Tversky. Apariția acestei lucrări este un eveniment major” – Steven Pinker, Universitatea Harvard

"Aceasta este o carte de referință în gândirea socială, de același calibru cu *Avuția națiunilor* de Adam Smith și *Interpretarea viselor* de Sigmund Freud." - Nassim Taleb, autor al cărții *Lebăda neagră*

„ ... este o capodoperă – o sclipitoare și antrenantă saga, scrisă de unul dintre cei mai mari psihologi și cei mai profunzi gânditori din vremea noastră ...”, Daniel Gilbert, Universitatea Harvard.

© 2015 Editura Publica, **Gândire rapidă, gândire lentă**

Daniel KAHNEMAN

Titlul original: *Thinking, Fast and slow*, by Daniel KAHNEMAN

746 pagini

ISBN: 978-606-8360-15-7